

spondat cu el și i-a inspirat ideile sale despre comerțul cu China și cele despre o alianță cu Abisinia. Intre acestea apare învățatul pribeag român Spătarul Milescu, din a cărui viață știm că a fost încredințat, la 13 Iulie 1674, cu o ambasadă în China, al cărei scop principal a fost realizarea unor relații comerciale cu această împărăție¹. Pe Rinhuber și pe Blumentrost, Milescu i-a putut cunoaște încă din Germania și nu-i cu neputință că chiar și refacerea nasului său ciuitit li-o datorește acestora. Există, fără îndoială o legătură între propunerile lui Rinhuber (fundamentat de Ludolf) privitor la realizarea unor relații comerciale cu China (pe la 1673) și trimiterea lui Milescu din partea țarului cu același gând (1674). Iată deci expunerea pragmatică a ambasadei chineze a spătarului Milescu.

Carierea de mai departe a lui Rinhuber e numai puțin cunoscută și pare a fi fost o adevărată carieră de aventurier. A pribegit în Germania, s'a abătut și pe la Viena și Londra. A încercat să-și câștige și grațiile papei Inocenție al XI-lea, prefăcându-se catolic zelos și luându-și locuința la Roma, însă fără rezultate trainice².

Bitay Á.

Câteva observări la pp. 550—560.

Dr. Gh. Kristóf în amănunțitul său studiu arată că Balassa în cursul celor 20 de luni cât a stat ca prizonier în Ardeal a învățat și românește. Eu, bazându-mă pe cele de mai jos, sânt aplicat să cred că Balassa trebuie să fi știut ceva românește și mai înainte.

Familia lui a fost proprietară și în Ardeal și anume în jurul Teiușului. Așa d. p. bunicul său Francisc († 1526) în 1515 e atestat ca proprietarul unui domeniu întins în Alba de

¹ V. bibliografia chestiunii la G. Pascu, *Istoria Literaturii Române din secolul XVII*, Iași 1922, p. 85. La pagina următoare în loc de Gh. Duca este de pus Gh. Ghica; la p. 87 în loc de Radu Tomșa citește Radu Leon. Aceeași pagină ne oferă anahronismul: „telegrafia”. V. și Iorga: *Războiul din extremul Orient, China, Japonia, Rusia Asiatică*, București, Socec, 1904.

² Brückner, *Beiträge zur Kulturgeschichte Russlands im XVII. Jahrhundert*, Leipzig 1887, pp. 213—278, zugrăvește cu cuvinte exagerate personalitatea lui Rinhuber. Cu mult mai real e Pierling: *Saxe et Moscou. Un médecin diplomate L. Rinhuber de Reinufer*, Paris 1893. V. și critica acestor studii de L. Stieda, *Allgemeine Deutsche Biographie* LIII, pp. 399—402.

Jos, în jurul Teiuşului¹. Unchii lui de tată sânt și ei arătați ca atare, și anume Emeric până la 1540 iară — și pentru noi aceasta e important — Melhior până la 1562².

E probabil că Balassa și-a vizitat pe acești unchi și că a stat chiar timp mai îndelungat la ei, mai ales că unchiul lui, Melhior, avuse doi fii cam de vârsta poetului nostru³ și că Nagy Iván spune apriat că poetul a petrecut mai mulți ani din tinerețea lui în curtea principelui ardelean Ioan Sigismund⁴, care a știut și el — înre altele — și românește.

Deși despre acestea nu spune nimic Erdélyi Pál, cel mai bun biograf al poetului (*Balassa Bálint*, Budapest, 1899), amănuntele acestea pot să sprijinească teza ce-am susținut.

Di Kristóf afirmă că după plecarea sa din Ardeal poetul n'a avut ocazie să vorbească românește. Luându-se însă în considerare că poetul nostru din Ardeal a trecut în Polonia la regele Ștefan Báthori și că și mai târziu a stat mai mulți ani în Polonia, putem spune cu destulă siguranță că a avut ocazie să vorbească românește, dat fiind că în armata marelui rege al Polonilor, care a fost mai întâiu principele Transilvaniei, au fost oștiri auxiliare statornice din Ardeal cu numeroși Români în ele. Chiar și Români din Moldova au luptat supt steagurile marelui Șt. Báthori. Contimporanul Szamosközi d. e. ne spune că Ștefan-Vodă Râzvan de aceea a fost ridicat de Sig. Báthori în tronul Moldovei, în locul lui Aron-Vodă, pentru că Râzvan avuse încrederea lui Sig. Báthori ca unul care luptase supt steagurile unchiului lui Sigismund, regele vestit Șt. Báthori al Poloniei.

Privitor la cântecul românesc în care fata își plânge oile pierdute, îl putem atesta și din anul 1659. În acest an s'a ținut o dietă la Târgu-Murăș. Un martor ocular ne-a descris în modul următor intrarea la aceasta (în 29 Septembrie) a principelui Gh. Rákóczi II, aliat cu domnul Munteniei: „...musicus militum waiwodalium vulgo töröksipos, valachicam istam notam in ingressu

¹ Orbán Balázs, *Tövis és környéke*, Századok 1886, p. 311. Aci însă este de luat în considerare că împutinarea numerică a populațiunii maghiare de prin părțile acestea datează din viforoasele zile ale lui Sigismund Báthori și G. Basta (1594—1604), pe de altă parte însă că nu departe de Teiuș a fost reședința episcopului ortodox Cristofor, numit (1557) de regina Isabela.

² Orbán Balázs, *Tövis és környéke*, o. c., pp. 323—4.

³ Nagy Iván, *Magyarország családai* I, 119 sq.

⁴ l. c. d. 121.

continuat, quae hungarice vocatur, az oláh fáta nótája, mikor kaprait az havasson, elvesztette volna, és magát siratván, bujdosván keresné s siratná elveszett caprait“¹.

Bitay Á.

Gheorghe Buitul.

— Cel dintâiu Român care și-a făcut studiile la Roma. —

Despre Gheorghe Buitul, Român din Caransebeș, preot romano-catolic, traducător (1636) în românește al catehismului lui Canisius, nu știm multe². Cele câteva știri pe care le avem privitor la dânsul, sânt cuprinse într'o scrisoare latinească păstrată în biblioteca Batthyany din Alba-Iulia³. Scrisoarea aceasta s'a scris și s'a trimis de Ștefan Csiky, exilatul episcop romano-catolic al Transilvaniei și canonic la Győr, din acest din urmă oraș (la 15 Septembrie 1619) cardinalului Borghese⁴ din Roma. Prelatul acesta maghiar a crescut și educat pe Buitul încă din fragedă copilărie („ab incunabulis fere et enutrivi, et artibus liberalibus, disciplina institui“)⁵.

Dar cum l-a cunoscut pe Buitul? În acei 4 ani de păstorie misionară (1600—1604) pe care i-a petrecut acest călugăr franciscan în jurul Lugoșului și al Caransebeșului.

Adevăratul nume al lui a fost: Csikmadéfalvi Szentandrásy István (1571—1630). De felul lui a fost Secuiu din Ciuc, de aceea i s'a zis pe scurt: Csiky. S'a făcut călugăr franciscan, a studiat la Viena și la Sambor în Polonia. S'a sfințit preot în 1593. A fost misionar recunoscut, și în această calitate a lucrat și în Moldova încă înainte de 1600⁶. În acest din urmă an a fost trimis din Roma la Românii romano-catolici din colțul de

¹ *Erdélyi Országgyűlési emlékek* XII, pp. 385—386.

² *Bibl. Rom.* I, p. 447 No. 138; 532 No. 351; *Archiv t. siebenbürg. Landeskunde* No. I. XIX, p. 629.

³ Ms. K³ IV².

⁴ Scipione Caffarelli (1576—1633) nipote (da sorella) di papa Paolo V., fu dal 18/7, 1605 cardinale, detto „il Cardinal Borghese“; creatore della „Villa Borghese“ a Porta Pinciana. (Garollo: *Dizionario Biografico* I, 406).

⁵ Din aceeași scrisoare.

⁶ „Diversis in locis et provinciis, ut est in Moldavia, Transylvania et Hungaria frequens in concionibus ad populum, sacramentorumque administrationibus fui“. Scrisoarea lui (25 XII, 1625 din Sopron) din Biblioteca Universității din Budapesta, Colecția Hevenesi XLI, p. 96.